

Nova Zabavna knjižnica

za
mladino.

Urejuje in izdaja
Anton Kosi

II. ZVEZEK.

V Središču ob Dravi, 1927.

V zalogi izdajateljevl.

„Čedne bukve so mladih ljudi najzve-
stejše znanke.“

(Slomšek.)

„Iščimo torej modrosti in zabave v do-
brih knjigah, kakor išče čebela v cveticah
sladkega medu, da ž njim prehrani sebe in
ga daje še drugim.“

34042-2 b

5203954

30. 12. 2009

Pripovedni del in pesmi.

Kadar matere več ni.

Mati je mrtva. Več ne skrbi.

Prostor pri mizi njen prazen stoji.

Rože na oknu so se posušile,
ko ni več rok, ki bi jim zalile.

Prašen kolecvrat stoji na podi,
v strgani srajčki fantek zdaj hodi.

Pajek po kotih mreže sprostira,
ko ga pri delu nihče ne ovira.

Krik po vsej hiši, prepir in razgraja,
brat se v bratovih hlačah sprehaja.

Dojenčka v spanje nihče ne vpeva,
jok neutешen iz zibke odmeva . . .

* * *

Mati dela, pehá se, skrbi,

Klic petelinji že budno dobi. —

Večkrat očeta je prej kaj zjezilo,
 huje mu zdaj je, ko kdaj mu je bilo:
 tujci zdaj sobe pospravljajo,
 vse za denar le opravljajo . . .
 Marsikaj kupiš za svetlo srebró,
 matere nihče zanj kupil ne bo!
 Njeno !jubezen, ki dom urejuje,
 tiho trpi, molčé se žrtvuje,
 šele spoznaš, ko ob groba globini
 nanjo se sveti bude ti spomini.

Po nemškem priredil Ks. Meško.

Dar iz materine roke.

Ksaver Meško.

So lepote, ki nas spremljajo vse življenje,
 kakor spremljata luč in toplota solnce. Kaj bi bilo
 solnce brez njih? Ali bi bilo še solnce? Ali ne le
 tema in mrzlota? In kaj bi bilo naše življenje brez
 tistih toplih, cvetočih lepot? Ali ne sama suhota,
 sama žalostna senca? O taki lepoti vam hočem
 govoriti in o senci, ki mi jo je zasenčila in za-
 morila.

Ko sem šel majhen deček k sv. birmi, sem
 si najbolj želel lep molitvenik. Boter mi je bil
 mlinar iz sosedne vasi, bogatin, brez otrok, a sko-
 puh, da v vsem okraju nikjer večjega. Tako se-
 veda niti od daleč ni mislil na to, da bi mi kupil
 kaj takega, po njegovi sodbi mnogo predragega

in majhnemu dečku povsem nepotrebnega kakor je molitvenik.

Pa sem bil ves nesrečen in se nisem mogel potolažiti, da nisem dobil, kar sem si želel najbolj goreče.

Doma so menda upali, da bom sčasoma pozabil in se potolažil. Zato se izpočetka za mojo žalost niso kaj posebno zmenili. A čas je mineval, jaz pa pozabil nisem. Neprestano mi je težilo srce hrepenenje po knjigi, ki sem si jo želel čez vse na svetu, pa je dobil nisem.

Kar mi pravi nekoč mati — najjasneje mi je videlo v srce oko materino, najbolj je čutilo z mojo boljo srce materino — : „Le miren bodi in lepo pasi, pa ti na prihodnjem sejmu kupim lepo molitveno knjižico.“

Res mi jo je kupila, majhno, v čisto belo vezano. Kraljestvo bi mi je brž ne odtehtalo! Še učila me je mati, kakó jo naj pri sv. maši rabim, kje naj molim iz nje pri tihi, kje pri slovesni maši. Na koncu pa naj list lepo poljubim.

Od tedaj me je spremljal ta molitvenik vse življenje. Kadarkoli sem ga vzel v rokó, sem se v srcu razveselil: vzradostil me je spomin na dobroto materino, vzradostil dar in spominek iz roke materine . . .

Svetovna vojna je minula. Pa so zadivjali čez Koroško še hujši časi, časi povsem brezpravni, časi domačih bojev in četaških samovoljnosti in divjanj, ki so uničili še mnogo več ko prej prava.

vojna. Mnoge so nas pregnali po svetu, naše imetje pa izročili na milost in nemilost prijateljem in sovražnikom.

Minulo je tudi to . . .

Pa sem dobil na jesen v letu Gospodovem 1921 v svoje novo bivališče razvaline svoje oprave in ostanke knjižnice, koliko so pač iz tistega uničujočega požara in ogromne povodnji nesreč in zločinov rešile skrbne roke mojih bivših župljanov.

Z bolnim srcem sem ogledoval žalostno opustošenje: manjkalo je to, manjkalo ono, izmed knjig, najdražjih in najzvestejših prijateljev, tu del kakega dela v več zvezkih, pri drugi knjigi platnice in vez, pri tretji prvi ali zadnji listi ali kar cela vrsta listov kje sredi knjige — katera divjaška roka je imela veselje s takim uničevanjem, vedi Bog!

Pa sem med temi razvalinami z velikim nemirovom iskal tisti stari molitvenik, dar iz roke materine.

Bilo ga ni nikjer!

Pozneje sem še ponovno preložil in vestno pregledal vse knjige in druge drobne, drage mi spominke in malenkosti, če bi vendar bil kje med njimi tisti molitvenik, dar iz roke materine.

Nikjer!

Kdo ga je uničil? Vzel ga, sodim, ni nihče. Za nikogar ne bi imel pomena in vrednosti. In ljudje tujih jezikov so povečini bivali v tistih časih v moji hiši.

„Ničvredna starina!“ je morda mislil kdo in ga malomarno vrgel proč. In ni vedel, da bo zadal s tem nekemu globoko rano.

Greh, ki ga morda ni storil, morda niti v mislih ne, mu dobrotno odpusti Bog. Jaz mu odpustim v resnici težko!

Cigani.

Ksaver Meško.

Cerkev in vas Marija na Zili ob Beljaku ležita na precej vzvišeni planoti nad Zilo in Dravo. Zila, ki se malo pod vasjo izliva v Dravo, loči nenavadno ostro slovensko in nemško ozemlje. Če gre kak Beljačan ven na Zilo, pa ga vpraša kdo, kam gre, odgovori: „Ins windische Reich („V slovensko kraljestvo“.)

Od ziljskega mosta gor se dviga svet še precej složno. Tam je speljana cesta, ki gre iz Beljaka v Rož. Nad mostom in ob tej cesti je župnijski gozd, po strmem pobočju gor. Zlasti na drugi strani pada svet skoraj navpično v močvarnato ozemlje ob Zili, v takozvane „loze“. Tam je pod ogromno naprej strlečo skalo velika votlina, deloma naravna, deloma od ljudi še umetno popovečana, globlje izdolbena. V tej votlini so stanovali cigani, poleti in pozimi. Doma so bili iz Črne v Mežiški dolini. Bivali so pač v bližini Beljaka, ker so se laže preživljali: ob večerih so igrali v mest-

nih gostilnah ter tako vsaj nekaj zaslužili. Hudega niso storili nikomur. Le nekoč je trdila neka ženica v vasi, da so ji ukradli in snedli mlado kozo. Mogoče. Mogoče pa tudi, da jo je ukradel in snedel čisto kdo drugi. A je bilo najlaže in najpreprostejše, naprtiti krivdo ciganom.

Jaz sem živel z njimi v lepem miru in prijateljstvu. Srečaval sem jih čestokrat na cesti proti Beljaku, podnevi in ponoči. Zmerom so me pozdravili resno in spoštljivo: „Hvaljen bodi Jezus Kristus“, včasih tudi z istim nemškim pozdravom. Žalega mi ni storil nikoli nobeden ne z besedo ne z dejanjem.

Rad sem jih imel zlasti, ker so bili res siromaki in so trpeli, posebno še v jeseni in pozimi. Seveda so jemali drva v mojem gozdu. Včasih mi je kdo rekel: „Ves gozd vam bodo skurili ti cigani!“ Toda — ali naj zmrznejo? Zlasti otroci. Trpeli so še tako dovolj. Sicer so pa pobirali samo suhljad. Kar celih dreves podirali niso, česar o nekaterih drugih vaščanih na žalost nisem mogel reči.

Pride nekoč cigan srednjih let k meni in mi pravi:

„Milostljivi gospod, ženil bi se rad.“

„Prijatelj, tega „milostljivega gospoda“ pa kar pustite. Na žalost ne morem nikomur deliti milosti. — Torej ženili se bi?“

„Da! Prosim pa, da bi mi povedali, kaj bo za to treba?“

„Pred vsem fest nevesta“, sem se pošalil.

„To imam“, je odgovoril mirno in zelo resno. V obče sem opazal pri njih, da so bili moški zelo resni. Smejati se, smejati prav veselo in brezskrbno, nisem brž nikoli nobenega videl.

„Dobro. Kaj pa krstni listi?“

„Tudi imam. Od našega milostljivega gospoda iz Črne.“

Zdaj mu k temu „milostljivemu gospodu“ nisem nič pripomnil, dasi sem vedel, da bi se dobri in skromni tovariš Dobrovč v Črni takega naslova prav odločno branil.

„Dalje moramo imeti samski list, da še niste oženjeni“.

„Kako oženjeni“? se je zavzel in vznemiril in zakrilil z roko, kakor bi se hotel braniti nevarnega napada. „Saj smo vendar tudi mi kristjani in ne Turki ali ajdi.“

„Že, že. A postava je taka“.

„Seveda, če je postava“, je kar lezel skupaj. Vidno je imel pred postavami veliko spoštovanje in strah. Najbrž je že kajkrati okušal, da imajo trdo roko.

„Kje pa ste zadnja leta navadno bivali“?

„V Črni in tukaj pri vas. Drugam smo malo zašli“.

„No, potem menda ne bo pretežko, da tako potrdilo dobimo. In bi mogla z nevesto tudi pri-seči, da sta še samska?“

„Vsak dan, pri večnem živem Bogu“.

„Glejte, bo že šlo. Pa pišem jaz v Črno po-
te listine. — Kam ste pa pristojni?“

„V Črno. Saj nas včasih tja preženejo. Siro-
maki smo, pa si vsi upajo na nas.“

„Treba bo namreč tudi domovnice.“

„Ko bi tudi po to pisali gospod“ — se je
tako okoristil z mojo prejšnjo ponudbo. „Bomo
laže dobili.“

„Dobro, pa bom.“

Ni pa bila ta stvar tako preprosta. Občina do-
movnice ni poslala in ni. Trebalo je mnogo pisarij, še
okrajno glavarstvo smo morali poklicati na pomoč.
Po mnogih težavah smo jo vendar dobili.

„Zdaj pa — ali sta v verskih resnicah kaj
poučena?“ sem ju vprašal, ko sta prišla oba, ženin
in nevesta, tudi ne več preveč mlada.

„O, moliti že znava. Saj tudi mi molimo! In
v Gospoda Boga verujemo.“

Oba sta se začela križati.

„Nekaj je to že. A morali bomo najpotreb-
nejše še ponoviti. Prišla bosta nekaj dni k nauku“.

„Pa bova, gospod“.

Pripravil sem za ta nauk slike k zgodbam
svetega pisma, ki sem jih imel za šolo. Začeli smo
z Bogom, s stvarjanjem sveta, z Adamom in Evo,
prav kakor pri najmanjših učencih. Pa sem imel
s tema odraslima učencema v resnici večje veselje
nego z majhnimi šolarji. Vsemu sta se odkritosrčno
čudila. Pri vsaki sliki se je vrstilo dolgo število
čudečih se vzklikov: „O, o! Glej, glej!“ In sta drug

drugemu s prsti kazala slike in ponavljala: „Glej, ta je pa Adam.“ „In ta je Eva!“ Tudi zapomnila sta si povečini vse dobro.

Poroke so se udeležili vsi cigani. Ženske, mlade in stare, okrašene z zapestnicami, verižicami, blestečimi prstani. Bog ve, je li bilo to pravo ali le talmi-zlato in srebro?

Pri nagovoru se ni jokala samo nevesta, vse ciganke so ihtele. Kar čudil sem se. Je li bilo to nekako iz navade, ali jih je vendar presunilo, ko sem jim govoril, kako se morajo po svetu potikati in so torej ljubezni in pomoči tem bolj potrebni? Vedi Bog.

Minuli so ti dnevi nemira, pa so živeli cigani spet mirno in skromno v svoji votlini, da skoraj vedeli nismo zanje. Le ob večerih in ponoči nam je pričal sij okoli votline in dim, ki se je dvigal nad votlino, da so tam.

Čez leto dni so iskali po vasi botrco. Res se je usmilila dobra mlada kmetica v vasi in je prevzela to čast in breme. Takoj je zaklala najbolj težko kokoš, skuhala bolni materi krepko juho ter ji napekla pogač in nacvrla praženkov ali krapov. Mislim, da so bili tiste dni ob krstu vsi cigani siti in veseli.

Čez štirinajst dni so pa hodile ciganke po vasi z velikim jokom in stokom: dete je umrlo. Pa so nosile mrtvega črvička po vasi od hiše do hiše, začenši v hiši botričini. Povsod so kazale otroče, da je mrtvo. pravile, kako je trpelo, kako so ga

zdravile in bi ga rade še, samo da bi umrlo ne bilo. Seveda jim zdaj pomagati nihče ni več mogel in znal.

Ko so prišle k meni, sem zbral vso svojo zgovornost, da bi jih pomiril in potolažil. Govoril sem jim, da je pač tako božja volja, da je duša otrokova vendar pri Bogu, kjer bo za njih vse prosila, kako težko in hudo bi bilo, če bi otrok dolgo bolehal, koliko hudega bi ga morda še čakalo na svetu, če bi živel.

Pritrjevale so mi v vsem, navzlic temu pa jokale in vreščale, da si že nisem vedel več pomagati z njimi.

Pogreba so se udeležili spet vsi cigani, a tudi skoraj vsi vaščani, otroci brez izjeme vsi. Kar velik pogreb je bil!

In spet grozen in obupen jok. Ne samo ženske, tudi moški udje ciganske družbe so na glas jokali. Čudil sem se: „Ali so ti ljudje res tako mehkega srca? Morda jih trpljenje naredi tako občutljive?“

Mislím, da ta velika žalost res ni bila ponarejena, samo za zunajnost preračunjena. Potrdilo me je v tej misli zlasti to-le:

Za božič postavijo tam vsaj nekatere družine svojim rajnim — zlasti takim, ki so umrli v tistem letu — na grobe božično drevesce. In glej, najlepše drevesce, najbolj okrašeno z zlatimi in srebrnimi papirnatimi traki in pentljami, celo nekaj pozlačenih orehov je bingljalo na vejicah, je stalo

na grobu tistega ubogega ciganskega otroka.

Globoko ganilo me je to. — „Glej, pa ga vendar niso pozabili, črvička nebogljenega, ko se je grob nad njim zaprl!“

In sem od tedaj čutil vsaj do tistih naših ciganov še večjo naklonjenost.

Naš Rajko.

Da bi ga videli! Odkar je dobil prve hlačice se mu dozdeva, da to nekaj pomeni. Tisto jutro je šel na hišni prag, se prav na široko vstopil, del obe roki v hlačna žepa in z velikim dostojanstvom vprašal: „Kje so pa fantje?“ Oziral se je na vse strani odkod bi prišel njemu podoben junak. Ni ga bilo. Le pri sosedovih so bili vsi na oknu in se skrivno hihitali.

Zdaj ima štiri polna leta. Zna že šteti do sedem, tam se mu pa nekaj zmeša. Govori venomer in celo pri jedi! Preden dobro odpre oči, se že maje jeziček. Ali pove kaj se mu je sanjalo — on pravi, da se mu je „zmešalo“ — ali pa izprašuje mamico to in ono. Črez dan dela, govori in govori. Dela vse to kar mamica; kuha, pere in peče, kar pač pride na dnevni red. V kuhinji imata z mamico celo zborovanje. Kadar pa hoče kaj nespametnega požugati, vlada na tem zborovanju glasni jok. Po takih neprilikah odide v kak kot in se meni sam s seboj, n. pr. takole: „Kadar bom

jaz velik in mamica majhna, ji tudi ne bom pustil iz pepela štrukljev peči.“

Od sestric se je naučil že mnogo pesmic, ki jih one prednašajo v šoli. Dvogovor „Dobro jutro, botra Špela“ morate s sestro Albinco vsak večer ponoviti, drugače ni miru. Zdela jo do konca. Zraven pa še sam katero doda, kar naredi vsak umetnik, ki ga občinstvo lepo prosi. Pri pesmi „Bog“ tudi z rokami vse lepo pokaže. Besede „zemlje širni krog“ podkrepi z velikanskim lokom, ki ga naredi z rokami nad glavo „Duša v božji dar prejeta“ pa je zanj še previsok pojem. Zato mu prav nič ne ugovarjamo, ko položi pri teh besedah roko na svoj trebušček — — —

Zna pa človeka spraviti tudi v hudo zadrego, ako ni previden.

Zadnjič sta odšla z očetom v kaščo, kjer ima mamica v žitu še par jabolk. Hrani jih za slučaj kake bolezni. Oče opazi, da je eno jabolko nagnito. Vzame ga proč, razreže in da tri koščke Rajčku, enega pa pokusi sam, ter reče v šali, a malo neprevidno: „Pa ne smeš mamici povedati, da sva pojedla jabolko.“

Rajko zavžije molče koščke jabolka, nato pa opazi, da so v kašči tudi suhe hruške. „Tata, prosim, daj mi še hrušek!“

„Ne, teh pa ne smeva, jih bo mamica skuhalo“, ga pouči oče.

„Če ne daš hrušek, bom pa mamici povedal, da si vzel jabolko.“

Na, tu ga imaš!

Zdaj je bil pa oče v zadregi. Rekel je one besede nekako nepremišljeno in malček mu je nastavil takoj past.

„O, kar povej mamici, kaj sva naredila, saj bom povedal tudi jaz,“ je rekel oče. „Hruške bo pa že mamica skuhala, danes jih ne dobiš.“

Tako je ostalo. Oče pa je mamici vse povedal, kako sta vzela jabolko in smeha je bilo polna soba.

Fr. Ločniškar.

Uspešno sredstvo proti nezadovoljnosti.

K slovitemu škofu Fenelonu pride nekoč mož ter ga prosi, naj bi mu svetoval uspešno in vedno zanesljivo sredstvo zoper nezadovoljnost.

Škof mu odvrne: „Delajte v tem oziru tako, kakor delam jaz“.

„In kako ravnate vi?“ vpraša nezadovoljnež.

„Prav enostavno“, nadaljuje vladika. „Da se obranim tega zla, treba le, da prav rabim svoje oči. Naj sem v tem ali onem položaju, vselej povzdignem najprej svoje oči proti nebu. Pri tem se spomnim, da je glavni namen mojega bivanja na zemlji, priti nekoč tja gor. Potem uprem svoje oči k zemlji in se domislim, kako tesen prostorček mi bo zadostoval, ko me bodo zagrebli. Slednjič obrnem svoje oči po svetu okrog — in tu zapazim

da je mnogo mnogo ljudi bolj nesrečnih od mene. Na ta način spoznam, kje je iskati prave sreče, spoznam, kje se konča naša skrb in kako malo vzroka imam, čutiti se nezadovoljnega.“

Zapisal T. Godemarski.

Kaj je Bog.

Kralj Hiero*) je vprašal nekoč modrijana Simonida, kaj je Bog. Simonid mu reče: „Daj mi en dan odloga, potem ti povem, kaj je Bog!“

Kralj mu izpolni željo.

Drugi dan pride Simonid h kralju in prosi še za dva dni odloga. Tudi tokrat usliši kralj modrijanu prošnjo.

Čez dva dni prosi Simonid za štiri dni odloga, in odsihmal prosi modrijan vselej še za enkrat toliko odloga ko prej.

Kralju se nazadnje vendarle vsa ta reč čudna zdi, zato vpraša modrijana, zakaj z odgovorom vedno odlašá.

Modrijan Simonid pa odvrne: „Bolj ko razmišljam o` tvojem vprašanju, težje mi je povedati, kaj je Bog ---“.

Noben jezik ne more natanko povedati in nobena pamet popolnoma razodeti, kaj je Bog. Človek bi moral Bog biti, če bi hotel Boga do cela spoznati.

—s—.

*) Hiero je vladal okrog letu 477 pred Kr. v Siraku, pokrajini na otoku Siciliji, ki spada k Italiji,

Drejče in njegova veverica.

Drejče je dobil od svojega strica, ki je bil gozdar, lepo, odraslo veverico v dar. Neizrečeno ga je razveselilo to darilce, zato je sklenil, da bo z živalco prav ljubeznivo ravnal, da se ji ne bo tožilo po prostosti.

Stric mu je naročil, naj poklada veverici vsak dan borove češarke, orehe, lešnike, vrhutega pa še razno drugo sadje. V njeni kletki (gajbici) naj bo vedno posoda z vodo in kos trdega lesa.

Veselo je skakljala živalca po kletki, opoldne in zvečer pa je vselej zlezla spat v gnezdo, ki ji ga je bil Drejče nalašč za te namene zgradil iz dračja. Deček je skoraj ves prosti čas prebil v bližini svoje ljube „opice“, kakor jo je imenoval.

A z enim nasvetom, ki mu ga je dal stric, se deček ni mogel sprijazniti: uboga živalca naj bi si sama izgrizla in izluščila iz trde orehove in lešnikove lupine jedra! Ta zahteva stričeva se je zdela Drejčku kruta. Zato je deček vsak oreh in vsak lešnik prej izluščil ter potem čista jedra položil v kletko. Borovih češarkov pa sploh ni več polagal v kletko, saj je imela veverica dovolj druge, boljše hrane. Tudi kos lesa se je zdel Drejčku v kletki nepotreben, saj ga veverica itak ni marala ker ga je celó jezno grizla. Tako je mislil Drejče ter že prve „dni“ vrgel les iz kletke. Nekoliko tednov je Drejče svojo ljubo „opico“ na tak način oskrboval in se ž njo zabaval. Toda naenkrat je

postala veverica nekako otožna — ni več tako veselo skakljala po kletki, grizla je žico pri kletki ter odpirala na široko svoj gobček; jedla je vedno manj in hujšala je od dne do dne bolj.

Drejče je bil zaradi tega zeló žalosten, in ko je nekega jutra našel veverico v kletki mrtvo, je bridko jokal ter se ni dal utolažiti.

Ravno ta dan je prišel stric — gozdar k svojemu bratu, Drejčkovem očetu, na obisk. In ko je opazil kletko in mrtvo veverico, se je obrnil k Drejčku ter rekel: „Drejče, meni se močno dozdeva, da me ti nisi slušal. Ne vidim v kletki ne orehovitih lupin, ne koščka lesa. Oglej si veveričino zobovje. Štirje predniki — glodači, rastejo vedno in vedno, in so postali sedaj tako dolgi, da uboga živalca ni mogla več gobčka zapreti; veverica ni mogla več žreti in je pravzaprav od gladú poginila. Veverice morajo kakor vsi glodavci, t. j. miši, podgane itd. glodati vedno trde reči, da se rastoči prednji zobje sproti odbrusijo. Če bi bil ti dajal svoji „opici“ cele orehe in lešnike ter borove češarke in pustil v kletki košček lesa, bi živalca še danes vesela in zdrava skakljala v svoji gajbici — tako pa je morala tako žalostno poginiti. Pomni, Drejče, v naravi ni nič brez namena in pomena, vse ima svoj vzrok.

Narava ni odločila glodavcem take hrane iz neusmiljenja, da bi samo poskušali moč svojih zob nad trdimi sadeži.

Narava je najboljša učiteljica in Bog je dal

njene zakone v blagor vseh bitij. Ti seveda tega nisi vedel in ne moreš nič za to, da si svojo ljubo veverico izgubil. Pozabil sem te bil v tem oziru poučiti. A ker si imel živalco tako rad in ker sedaj veš, kakó se z ujeto veverico ravna, hočem ti o prvi priliki prinesiti drugo veverico.“

Kdo je b'l tega bolj vesel kakor Drejče!

A. K.

Premeteni samostanski kuhar.

Narodna iz Istre.

Svoje dni je bil nekje samostan z mnihi. Ti so prišli bogzna na kak način pri kralju dotične dežele v nemilost. Zato jim je poslal razžaljeni vladar pismo, v katerem piše, da jih bo ostro kaznoval, ako mu v treh dneh ne odgovoré na tri vprašanja, in sicer prvič: Kako daleč je od zla do dobrega; drugič: Kako daleč je od neba do zemlje in tretjič: Koliko zvezd je na nebu.

Vsi mnihi tega samostana so začeli takoj o tem razmišljati; niso jedli in ne pili. Samostanskemu kuharju se je to zeló čudno zdelo, zato jih vpraša zjutraj tretjega dne, kaj je vzrok, da so tako zamišljeni in da nič ne jedó in nič ne pijo. Mnihi pa mu odgovore: „Ne govori nam sedaj o jedači in pijači. Mi imamo sedaj vse druge misli in skrbi. Mislimo namreč, kaj naj danes kralju

odgovorimo.“ Nato razložijo kuharju natanko celo stvar.

Kuhar pa reče: „Zakaj ste si radi te malenkosti tako v skrbeh. Jaz hočem vse to sam opraviti, da bode prav. A samo to prosim, da mi posodi pater gvardijan svojo obleko, vse drugo oskrbim sam.“

Pater gvardijan mu z veseljem izroči svojo obleko. Kuhar pa si nato pripravi še veliko klopko svile in enega tovrnega osla.

Ko je prišel kralj, so se vsi mnih prikazali pred vrati, pa so se mu v strahu globoko priklonili. Kralj pa jim govori: „Ali ste razmišljali o mojih vprašanjih?“

Mnihu mu niso znali kaj odgovoriti.

Pa stopi pred kralja kuhar in začne tako le: „Veličanstvo, kaj zapovedate?“ Kralj odgovori: „Ne zapovedam nič, nego vprašam: ste li razmišljali o tem, kaj sem pisal?“ Kuhar pa odgovori: „Veličanstvo, prosim, da ponovite vprašanje.“ A kralj odgovori: „Koliko je od dobra do zla in od zla do dobrega?“

Kuhar odvrne: „Dve uri!“

Kralj vpraša: „Kako to?“

Kuhar odvrne: „Pred dvema urama sem bil kuhar, a sedaj sem pater gvardijan!“

Kralj pravi dalje: „Naj ti bode! A povej mi sedaj, koliko je od neba do zemlje?“

Kuhar pokaže klopčič svile in pravi: „Vzemite, veličanstvo ta klopčič, idite na nebo pa ga

spuščajte polagoma nazdol, uprav do zemlje bodé dospela nit.

Kralj je bil tudi s tem odgovorom zadovoljen, pa še je vprašal dalje: „Koliko je na nebu zvezd?“

Kuhar mu pokaže osla in reče: „Ravno toliko je na nebu zvezd, kolikor ima ta osel dlak, samo izvolite jih prešteti.“

Kralj reče: „Tudi ta je dobra!“

Od te dobe je ostal kuhar pater gvardijan, a pravega gvardijana so določili za kuharja.

Ali verjameš, čitatelj dragi, da se je vse to v resnici tako godilo? Jaz verujem, sicer bi moral iti vprašat, toda ne vem kam, ker so dotični mnihni že vsi izumrli, samostan pa je bržkone tudi že razpadel

Zapisal A. K.

Zaušnica o pravem času.

V nekem mestu je živel trgovec po imenu Muhič. Tega je večkrat srečal lepo oblečen mlad mož in ga vselej zeló spoštljivo pozdravil. Gospod Muhič je sicer prijazno odzdravljaj, a zdelo se mu je vendarle, da ga mladi mož zamenja z nekom drugim, ker ga še ni prej nikoli videl.

Nekega dne je bil gospod Muhič povabljen k enemu svojih prijateljev. Ko pride v njegovo hišo, najde ondi onega mladega moža, ki ga je

vedno tako vljudno pozdravljal. Hišni gospodar je hotel mladega moža svojemu prijatelju predstaviti, toda mladi mož pravi: „O to ni potrebno, midva z gospodom Muhičem se poznavava že več let“.

„Meni se dozdeva, da se motite, gospod“, odvrne gospod Muhič, „počastili ste me sicer že mnogokrat s svojim pozdravom, a ste mi sicer popolnoma neznani“. „In vendar vas poznam že dolgo“, odvrne mladi mož in dostavi: „Prav zadovoljen sem, da vam morem danes izreči svojo prisrčno zahvalo“.

„A zaradi česa se mi hočete zahvaliti?“ vpraša začudeno gospod Muhič.

„To je sicer že precej stara zgodba“, pravi mladi mož; toda vi se me boste gotovo še spominjali“. Nato začne pripovedovati:

„Nekega dne sem šel v šolo. Bilo mi je takrat devet let. Ko sem stopical po glavnem trgu, je bilo ondi nastavljenih več jerbasov z lepimi jabolki. Ker je bilo sadje nekaj redkega zame, sem opazoval poželjivo krasna jabolka. Prodajalka se je pogovarjala s svojo sosedo in bila s hrbtom obrnjena proti jerbasu. Obišla me je nesrečna misel, da bi izmaknil eno jabolko; mislil sem, da ostane prodajalki še itak dovolj jabolk. Previdno sem iztegnil roko in hotel svoj plen vtakniti v žep. V tem trenutku pa sem dobil tako močno zaušnico, da sem preplašen pustil jabolko na tla. „Otrok“, se oglasi mož, ki mi je dal zaušnico, „kako se

glasi sedma božja zapoved?“ Dozdeva se mi, da si se hotel danes prvič proti tej zapovedi pregrešiti, naj bo to tudi zadnjikrat!“

Sram me je bilo tako, da si nisem upal pogledati kvišku; a vendar mi je ostalo obličje onega moža neizbrisljivo v spominu. V šoli sem bil onega dne zeló raztresen, vedno se mi je zdelo, da slišim besede: „naj bo to tudi zadnjikrat“. Trdno sem sklenil: „Dà, bilo je prvokrat, a tudi zadnjikrat!“ Pa tudi često pozneje, ko nam je gospod katehet razlagal sedmo božjo zapoved, mi je začelo srce močno biti in mislil sem na ono jutro in na dogodek na glavnem trgu.

Ko sem pozneje stopil iz šole, sem se učil trgovstva pri nekem trgovcu v B., odtod sem odšel pozneje v Južno Ameriko. Tukaj mi je bila pač večkrat izkušnja blizu, da bi v trgovskih poslih druge opeharil in tako iztegnil roko po tujem blagu, a zazdelo se mi je ob takih prilikah vedno, kakor da čutim ono zaušnico — in spomnil sem se besed: Naj bo to tudi zadnjikrat! Tako sem ostal pošten, in v premoženju, ki sem si ga pridobil, ni niti beliča krivičnega blaga. Bogu bodi zahvala za to!“

Tako je pripovedoval mladi mož. Nato je prijel roko gospoda Muhiča, rekoč: „Dovolite mi, gospod, da poljubim hvaležno to roko, ki mi je izkazala tolikšno dobroto.“

Po nemškem izvorniku Tone Godemarski.

Žolna.

Na deblo potrkalo je z močjo,
da lubje je kar odletelo;
preplašeni žužki po deblu vro:
„Bežimo, sovrag gre v deželo!“

„Aha, prijateljčki, ste doma?“
Zares ste lepo se zredili!
Želodček napolnim si zopet do dna,
takole se bomo gostili:

Jeziček moj v hipu
je tukaj in tam,
črviček je v kljunu,
kaj hočem — ham, ham.

In tebe, ki v luknjo
zaril si se plah,
najbrž pred jezičkom
te mojim je strah.

Oh, pridi no venkaj,
saj rada te imam
in shranim za vedno
v želodčku te — ham . . .

Le pridni bodite:
na ena, dve, tri,
na mojem jezičku
mi vsak obvisi

in preden zavé se
se zvrne v prepad.
Kaj hočem — me žalne
smo takih navad . . .“

Fr. Ločniškar.

„Nos, nos!!“ . . .

Znameniti francoski spisatelj Dumas (izg. Dūma) pripoveduje o znanem svojem dogodku v Rusiji to le: „Prvi dnevi v Petrogradu so bili neverjetno zanimivi. Celi dan sem se vozil na saneh, sijajno mi je ugajalo drčanje po gladkih ulicah. Na srečo je mraz nastopal polagoma tako, da na hvalo svojemu kožuhu niti opazil nisem, da je 20° pod ničlo. Pri 20° mraza je reka Neva začela zmrzovati.

Nekega dne, ko je bil zrak ostreji od navadnega, sem sklenil, da grem po svojih poslih peš. Zavil sem se v topla krzna, okoli vratu sem si namotal volnen šal, ki je bil 10 m dolg, in sem se ohrabil, da sem stopil na ulico. Od vsega mojega telesa se je videl samo košček nosa. V začetku je bilo vse dobro. Čudil sem se celo slabemu vtisu, ki ga je naredil mraz name. No, sčasom se mi je čudno zdelo, zakaj me ljudje, ki so me srečavali, pogledujejo nekako nemirno. Končno mi neki gospod, ki je bil bržkone nekoliko bolj zgovoren od drugih, krikne v obraz besedo „nos“.

Ker nisem razumel, kaj je hotel s tem reči, sem nadaljeval svojo pot.

Na bližnjem voglu je svojega konja v dir podil mimo mene izvošček, ki mi je zatulil uprav v lice: „Nos!“ . . .

Dve minuti pozneje je na Admiralskem trgu kakor strela z jasnega planil na mene delavec ter mi je z vsemi svojimi silami začel drgniti lice, a posebno nos, s snegom, za kar sem ga nič manj nežno — oklofotal. Isti hip sta prišla mimo dva seljaka. Jedva me zagledata, že se me lotita tudi onadva, in neglede na mojo brambo, me primeta za roke, dočim me je prejšnji nepridiprav spet začel drgniti s snegom. Braniti se nisem mogel, zato sem pa kričal na pomoč, kolikor sem mogel. Pribežal je k meni častnik in me vprašal po francoski, kaj mi je:

„Kaj?“ sem vpil, „ali nimate oči?“

Medtem so me oni trije faloti izpustili ter odšli samih nedolžnih obrazov.

Častnik pa me je vprašal, kaj pravzaprav naj vidi.

„No, ti - le lopovi so mi celo lice namažali s snegom. Ali smatrate vi to za dober dovtip?“

„Ali, gospod, storili so vam veliko uslugo!“

„Kako to?“

„Sicer bi vam bil odmrznil nos!“

„Za Boga!“ sem vzkliknil ter se nežno prijel za izrastek sredi mojega lica, ki mu je pretila takorekoč smrtna nevarnost.

In z besedami, s katerimi sem prosil oproščenja, sem se pognal za rešiteljem, a on pred menoj kakor peklena sila pred križem, ker je mislil, da ga spet pretepem. Ker pa ima strah hitreje noge nego hvaležnost, bi ga gotovo nikdar ne došel, ako bi ga ne zadržali gledalci, ki so mislili, da lovim tatú. Nič mu ni pomagalo, čeprav jim je dokazoval, da nima nič slabega na vesti; če se mu namreč ne bo štelo v zločin to, da je pregoreče izvrševal dolžnost človekoljubja.

Deset rubljev, ki sem mu jih podaril, so razjasnili položaj. Navdušeno mi je poljubljal roke in me rotil, kakor so mi drugi tolmačili, naj v bodoče bolj pazim na svoj darežljivi nos.

Opomin je bil odveč: na svojem daljnem izprehodu sem vedno mislil na svoj nos.“

Iz ruščine prevela Marica Strnad-Cizerljeva.

Kako se je Tonček vozil.

Tonček je stanoval s svojimi starši v mestu. Kakor vsi otroci, se je tudi on zelo rad vozil. Če je le mogel priti kje na kak voz, je bil neizmerno srečen.

Mimo hiše, v kateri je stanoval, je hodila vsak dan mlekarica; imela je majhen voziček, h kateremu sta bila priprežena dva psa.

„S tema bi se dalo“, si misli Tonček. Hotel je že večkrat prositi mlekarico, da bi ga vzela na,

voziček, ker je prodavši mleko, hodila mimo s praznim vozičkom iz mesta.

Nekoč se je mlekarica nekaj zamudila. Njeni voziček je še stal pred hišo, ko je prihajal Tonček iz šole.

To priliko je deček porabil. „Prosim vas, babica, vzemite me na voziček, da se malo popeljem“, je prosil Tonček.

„He, zakaj pa ne“, odvrne prijazno mlekarica. „Samo malo počakaj, imam še nekaj opravka v trgovini, potem pa greva“.

Tonček si je hitro odnesel svoje šolske reči domov, se pohvalil očetu in materi, da ga bode mlekarica vozila. Takoj je bil zopet pred hišo pri vozičku in je čakal na mlekarico.

„Pa zakaj bi tako stal“, si misli deček: „dokler mlekarica ne pride, bom sedel in čakal na vozičku“.

Zlezel je na voziček in sedel na prazno mesto.

„Bi li psa šla, ko bi ju pognal“, si misli Tonček.

Vzame v roko bič, švigne ž njim nad glavama psov in zavpije: „Hi!“

Psa sta bila že lačna in se jima je hotelo domov, zato sta takoj, ko je zabrnel nad njima bič, skočila ter dirjala skokoma po ulici.

„Oha, oha!“ je kričal Tonček, da bi psa ustavil, toda zaman. Mlekarica je znala, kako se morata psa ustavljati, toda Tonček tega ni znal, niti vajeti ni držal v rokah.

Psa sta dirjala, a Tonček je strahu kričal. Toda najhujše ga je šele čakalo. Stražnik, ki je imel na ulici opravilo, je opazil dirjajoči voz in mislil, da hoče deček iz zlobe z vozičkom pobegniti. Zato se je spustil skokoma za njim in kričal: „Čakaj, paglavec te že naučim.“

Ubogi Tonček malo da ni strahú omedlel.

Sedaj ni vedel, bi li kričal psoma, da bi se ustavila, ali bi jo še močneje pognal, da ga stražnik ne bi prijel. Pri tej čudni dirki je izpustil bič in ga izgubil.

Stražnik jih je hitro dohitel in psa ustavil „Tako, sedaj greš z menoj! je zapovedal Tončku. „Zakaj si se odpeljal z vozičkom?“

„Saj vidite, da se nisem sam rad“, jadikuje in se izgovarja Tonček. „Ako nisi hotel, zakaj pa si sedel na voz?“

„Mlekarica mi je dovolila, jaz sem zažvižgal, in psa sta začela bežati“.

„Hočem se prepričati, če ne lažeš“, pravi stražnik. „Pojdi torej domov!“

Jokajé je moral sedaj Tonček s stražnikom, ki ga je odvedel z vozičkom k hiši, kjer je voziček prej stal.

Otroci, ki so se ondi zbrali, so se čudili in se vpraševali, kaj je neki zagrešil Tonček, da ga vede stražnik.

Mlekarica je potrdila, da je Tonček govoril resnico, čudila se je, kam se je odpravil z vo-

zičkom, a ko ji je deček povedal, da sta mu psa ušla, se je prav od srca smejala.

Tonček je prišel domov ves zajokan in upehan s trdnim sklepom, da ne bo nikoli več mlekarice prosil, da bi ga vozila.

Iz češčine B. F.

Zakaj posnema opica človeka.

(Po R. Reinicku.)

I.

Ko so živali po prvem grehu Adama in Eve zapustile paradiž in prva dva človeka, so se zatele najbolj divje in krvoločne zveri kakor lev, tiger, volk, medved in še mnoge druge v gozdove in puščave in so prežale ondi na slabejše živali ter jih žrle.

Največ teh manjših in slabejših živali je zato zbežalo v najbolj oddaljena skrivališča in živelo tam v večnem strahu in nepokoju, n. pr. jeleni, zajci in srne; pohlevnejše in prijaznejše živali, kakor ovce, psi, mačke in še več drugih pa so hotele imeti zopet svojega gospodarja — človeka, ki bi za nje skrbel in jih negoval. Zato so se o tej reči posvetovale in sklenile, da izberejo za ta posel opico, ki je najbolj podobna človeku. Imela je za to resen in moder obraz, hodila je pokoncu, po dveh nogah in je imela roké kakor človek, in ž njima je znala spretno ravnati.

Da bi se opica lažje pripravila za ta tako važen posel, so jo poslale za nekaj časa v bližino ljudi, da bi se od njih naučila raznih umetnosti in spretnosti, ter bi potem učila druge živali.

Opica se je s tem takoj sprijaznila, pa se odpravila tja, kjer sta stanovala Adam in Eva s svojimi otroci. Ondi je sedla na jablano in opazovala, kaj delajo ljudje. Vsakdo, ki jo je videl tu s tako resnim obrazom, si je moral misliti: Če se ta ne nauči, se ne nauči nikdo.

V prvem tednu se je imela od ljudi naučiti, kako stavijo svoje kolibe, kajti živali so hotele biti istotako zaščitene pred slabim vremenom. Z drevesa je opazila opica, kako je Adam vzel sekiro, ž njo sekal drevesa in tesal iz debel bruna in podboje ter sestavil iz njih lepo kolibo.

Komaj je opica to videla, si je mislila sama pri sebi: „Ej, če ni nič drugega, to bom že zmogla“ ter je zbežala k živalim.

Takoj je poklicala vse živali ter jim rekla: „Pridite, pridite, da vidite prvega stavbenika celega sveta!“ Na to je pograbila opica poleno, ki je bilo tam blizu in začela kakor besna mlatiti ž njim po drevju, da so se morale živali umakniti pred njo. Toda drevje je mirno stalo in se ni ganilo; živali pa so se opici rogale.

To je opico jezilo in kazala je živalim čmeren obraz; pri sebi pa je mislila: „Naj se mi le posmehujejo, jaz sem pa vendarle pametnejša od njih in če postanem njihov gospodar, me bodo že še čutile“.

V drugem tednu se je hotela opica učiti obdelovati zemljo, kajti živalim je pošel živež.

S svoje jablane je opazovala Adama, kako je vzal motiko in kopal. Tudi je videla, da si je pozneje pripasal košaro, iz katere je trosil zrnje v razkopano zemljo, da bi vzrastlo žito.

Opica si je mislila: „Hm, to ni nikaka umetnost, to bomo že naredili!“ In ker je hotela biti posebno zvita, je ukradla Adamu skrivaj motiko in sejačo ter zbežala s tem k svojim živalim.

„Pridite, pridite!“ jim je klicala že od daleč, „zdaj se boste prepričale, kakšen poljedelec sem!“ Nato je vzela motiko in začela ž njo kopati. Pa namesto z rezilom navzdol, je držala motiko narobe, z ostrino navzgor tako, da se je vrezala v roko. Zavpila je in vrgla motiko v stran.

K sreči je bil v bližini pes, ki je opici izlizal rano, da so bolečine prav kmalu ponehale.

Tedaj pa je rekla opica: „To neumno kopanje in rovanje je postranska stvar; glavna stvar je setev.“ Za to je vzela košaro za setev in ker ni bilo več zrnja v nji, jo je napolnila z drobnim kamenjem in peskom, in jo pripasala ter trosila z resnim obrazom kamenje in pesek na vse strani okrog sebe in v svoji gorečnosti celo živalim v obraz.

Ko so si živali izbrisale oči, so pač opazile, da jim je modri poljedelec natrosil mnogo peska v oči, iz katerega ne bo mogel nikoli zrasti živež. Tedaj so nevoljno majale z glavami in obrnile opici hrbet.

Tretji teden se je hotela opica naučiti kuhati, kajti postalo je mrzlo in mislila si je, da bi je živali ne mogle več pogrešati, če bi jim pripravila toplo juho.

Opazovala je, kako je Adam pripravil suhljad, prinesel iz svoje kolibe ogenj in ž njim zakuril; potem je Eva pristavila k ognju lonec, dala vanj zelje in v eni uri je bila juha gotova.

„Seveda tudi to niso nikake vraže“ je rekla opica, skočila z drevesa, vzela gorečo tresko, in predno jo je mogel Adam prijeti, je bila že čez drn in strn.

„Dober tek!“ je klicala opica živalim že oddaleč, „danes si boste vse tačke lizale. Pokoncu psi, prinesite mi brzo suhljadi, boste nekaj doživeli!“

Psi so hitro prinesli suhljadi, opica je užgala in plamen je sikal veselo kvišku. Toda ogenj je kmalu ugasnil.

„Videti hočemo, ali bo gorelo ali ne“ je vpila opica ter pihala na vso moč v žerjavico, da so iskre letele na vse strani. Nekaterim živalim je začela goreti dlaka.

„Nič ne de!“ je kričala opica, „brez trpljenja ni veselja! Le potrpite! Ako je konec dober, je vse dobro!“ Nato je prinesla opica velik list lopuha, ga obesila na dveh palicah nad ognjem, zajemala je z šapo vodo iz bližnjega potoka in vlivala v list ter vrgla slednjič vanj koprive in razni plevel, ki je rastlel ondi ob poti.

„To nam bo teknilo!“ je klicala psom, ki so se jim že sline cedile po dobri jedi. Pa komaj je opica to izgovorila, se je lopuh skrčil in bodoča juha se je pocedila v ogenj, in z opičino kuho je bilo za vselej konec.

II.

Zdaj so začele živali godrnjati in nobena ni hotela nič več slišati o modrosti opice. Ta pa je rekla: „Sramujte se! Kdo naj izgubi takoj pogum! Če se me ne naučimo, se bodo naučili naši otroci. Toda s temi moramo pravilno ravnati in jih k temu navajati. Zato se hočem sedaj najprej od ljudi naučiti, kako je treba odgajati otroke!“

Zato niso imele nekatere živali nikakega zmi-sla in so godrnjale, še bolj kakor prej. Toda konji in psi, ki so kazali več veselja do učenja, niso zavrgli opičinega predloga kar tako meni nič tebi nič. K temu so pregovorili tudi druge živali, in četrty teden je sedela opica zopet na svojem drevesu.

Ravno so kričali mali Evini otroci, da so si vsi ušesa tiščali. Pristopila je mati, zavila otroke v rjuho in jih položila v okroglo košaro ter jih zazibala. Otroci so kmalu utihnili ter zaspali. Večje otroke je Eva poljubljala, če so bili pridni, in jih je tepla, če so bili poredni.

Ko je opica vse to videla, je rekla: „Odgojo otrok umem sedaj temeljito, sem spada tudi rjuha, kakor jo uporabljajo ljudje. Ker se je taka na bližnji jablani sušila, jo je opica neopaženo izmaknila,

jo privezala k palici, kakor zastavo in prišla vris-kajoč ž njo k živalim.

„Prinesite mi vse svoje otroke, hočem jih v eni uri odgojiti! je kričala opica že oddaleč živalim. Te so res prinesle mlada teleta, žrebeta, jagnjeta, kozličke, psičke in mačice, eno nežnejše od drugega. Teleta so vpila, žrebeta rezgetala, jagnjeta in kozlički meketali, psički cvilili in mačice mijavkale; najbolj pa so krulili mladi prašiči.

„Kričači nesrečni, kmalu mi boste utihnili“, je vpila opica in vzela kar naenkrat šest malih pujskov, jih zavila v rjuho in to zavezala, kakor se zaveže culica perila. Zavoj je potem položila v listje na majajočo se vejo, da bi jo zazibala. Tlesk — in vseh šest v rjuho povezanih pujskov je ležalo na tleh. Vsi so bili v hipu tiho kakor miš.

„Ali vidite“ je rekla opica, „tako se odgajajo otroci! Sedaj pa vam hočem pokazati mojstersko delo na vaših starejših otrocih, to se mi boste klanjale živali!“

Nato je razvrstila vse mlade živali v krog okoli sebe. Najprej jih je dolgo z učenim in resnim obrazom opazovala, potem pa stopila k njim, jih poljubljala in lizala s svojimi grdimi ustnicami. Naposled pa je rekla: „Pazite, sedaj pride glavna stvar!“ Pri teh besedah je iztegnila svoje dolge roke in delila zaušnice na vse strani, da so živali glasno tulile in so žrebata brcala ter zbežala.

Medtem je stara svinja razvila in razmetala cunjo, v kateri so ležali njeni pujski tako tiho. In glej: vseh šest je bilo mrtvih!

To je bilo sedaj živalim vendarle preneumno. Izprevidele so, da je opica neumna in nečimerna žival, ki je hotela vse najboljše znati, pa ni imela ne zmožnosti, ne veselja, naučiti se česa temeljito. Zato so jo pognale od sebe, pa se vrnile k človeku, ki je bil nekoč določen za njihovega gospodarja. Postale so tako njegove domače živali.

Opica pa si še vedno domišlja, da mora prej ali slej postati gospodarica živalim, zato še vedno posnema človeka.

M. Šalovski.

Poučne črtice.

O kavi.

Spisal † profesor Janez Koprivnik.

I.

Pred kakimi petdesetimi leti so uživali kavo samo po mestih in trgih ter po gradovih graščakov. Na kmetih je skoraj niso poznali. Le kak premožnejši posestnik jo je imel doma in si jo je včasih dal pripraviti za poboljšek ali če mu je nagajal želodec. Dandanes pa pije kavo vsak kočar, vsak viničar in dninar, kuha si jo vsak berač, vsaka beračica.

Kdaj se je začela kava rabiti, nam zgodovina ne pové. Pravljica pripoveduje, da je predstojnik nekega mohamedanskega samostana videl, da so

koze obirale in jedle kavovčev sad in bile potem zelo živahne in vesele; še ponoči so skakale po hlevu. To mu je dalo povod, da je pripravil iz kavovčevih plodov za se in za svoje samostanske tovariše pijačo, ki jim je pregnala, če so je nekaj izpili, spanec, da so lahko, ne da bi dremali, molili po noči v mošeji.*)

Najprej so začeli vobče uživati kavo v arabski deželi Jemen, pa tam šele okoli leta 1450. Leta 1531 so v Kairi že v vsaki hiši pili kavo. Omeniti bi še bilo, da je koran, t. j. mohamedansko sv. pismo pri Mohamedancih zelo oviral upepljavo in rabo kave.

V Evropi se je kava še pozneje udomačila. Križarji (okoli l. 1200 po Kr.) je n. pr. še niso poznali. Prvi, ki so jo v Evropi začeli uživati, so bili Turki. Leta 1554. so odprli v Carigradu prve kavarne.

Na Avstrijskem in tudi po drugih evropskih državah je bilo uživanje kave v začetku prepovedano, in vendar je dobil Dunaj primeroma zgodaj (1683) svojo kavarno.

To pa je prišlo tako le: Leta 1683 so Turki drugikrat oblegali Dunaj. Ko so pa bili meseca septembra istega leta premagani, so v vsej naglici zapustili svoje taborišče ter v divjem begu zbežali na Ogrsko, zapustivši v taborišču več milijonov denarja, 300 topov, 15000 šotorov in 10 voz raznih

*) Mošeja je mohamedanska cerkev.

živil. Med živili je bilo tudi mnogo vreč kave. To zaostalo turško kavo so razdelili med zmagovite Dunajčane, in še tisto leto — 1683 — se je ustanovila in odprla na Dunaju prva kavarna. Stuttgart (na Nemškem) je dobil prvo kavarno l. 1712.

II.

Kavovec, ki daje kavo, je $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ m visoko drevo. Skorja na deblu je hrapava. Navadno ima drevo več debel tako, da je bolj podobno košatemu grmu kot drevesu. Listi so podolgovati, usnjati, vse leto zeleni in si stoje nasproti, po dva sledeča para sta postavljena v križ. Drobni beli in prijetno dišeči cveti so združeni v šopke (5—7 skupaj) ter vsajeni v listne pazduhe. Plodi so rdeče jagode, podobne praprotnicam ali pa drenuljicam. Sredi jagodnega ploda sta dve kavini zrna, s plosko stranjo obrnjeni drugo proti drugemu. Kadar kavovec cvete — cvete pa skoraj vedno — razširja slastno vonjavo. Na drevesu se nahajajo navadno vse leto cveti, na pol zreli in popolnoma dozoreli plodovi. Zato obirajo drevo po večkrat, najmanj po trikrat na leto.

Trgajo in zbirajo se dozoreli kavovčevi plodovi kakor pri nas črešnje ali slive. Spravljajo se v jerbace in znosijo na kupe, da se na solncu posuše. Ko so suhi, jih spustijo skozi vrteče se železne valjarje, kjer se otere od zrn lupina. Zrna pa so še ovita v tanko kožico. Da se oprostijo

še te kožice, jih denejo v stope, kjer se phejo tako dolgo, da se pergamentna kožica raztrga in odpade. Očiščena zrna še zdaj dobro posušé, potem pa jih spravijo v vreče.

V vrečah gre blago v trgovino. Od doraslega drevesa dobijo pri vsakem obiranju $\frac{3}{4}$ — $1\frac{1}{4}$ kg očiščenih kavinih zrn.

Kavovec začne roditi tretje leto potem, ko se je vsadil in rodi do 20 let. Po 20 letih pa se mora nasad obnoviti. Kavovec zahteva nekoliko sence, vlažen zrak in srednjo letno toplino 27—28° C, torej toplo podnebje. Razmnožuje se s semenom. Sadike se odgojijo na posebnih oddelkih z dobro zemljo. Ko so približno 1 m visoke, se presade v kavovčnike, kavovčeve nasade ali plantaže.

III.

Prvotna domovina kavovca je vzhodnji del srednje Afrike ob Rdečem in Indijskem morju, kjer še sedaj raste diyji. Če je bil tudi v Arabiji že od začetka, se ne ve, najbrž se je presadil semkaj iz Afrike. Dandanes sadijo kavovec in pridelujejo kavo tudi v zahodnji Afriki in po vseh toplih krajih Azije in Amerike. V Aziji je udomačen v Prednji in Zadnji Indiji, po otokih Cejlon, Sumatra, Java, Celebes i dr. V Ameriki po toplih krajih ameriške celine in po otokih toplega podnebja, vrhtega še v Braziliji.

Kavo delijo po domovini, kjer se je pridelala 1. v arabsko, 2. vzhodnoindijsko, 3. ameriško, 4.

afriško. Najboljša izmed vseh je moka-kava iz Jemena v Arabiji, ki je pa v Evropo nikdar ne dobimo; pri nas se prodaja za moko-kavo levantinska in aleksandrijska, tudi indijska, z otoka Jave.

IV.

V kavinih zrnih se nahaja razen navedenih rastlinskih snovi (staničnina, beljakovina, tolšča, sladkor pepelnina) čreslovina, nekaj izhlapljivega olja in neka strupena lužnina (snov lugovega okusa), ki se ji pravi *kofein*. Od izhlapljivega olja — ki pa šele pride prav do veljave in se še pomnoži, ako se je kava ožgala — ima kava svoj prijetni duh, od kofeina pa svojo oživljajočo in razvedrilno moč.

Sprva kave niso žgali, ampak so jo samo dobro posušili in suho zdrobili. Na to, da je ožgana boljša in vplivnejša so prišli Arabci baie slučajno. Pogorel je kavovčnik, kjer je bilo na kavovcih mnogo zrelih plodov. Po požaru se je razširjal na pogorišču zelo prijeten duh. Doznali so, da prihaja slastna vonjava iz ožganih kavinih zrn. Od takrat so kavina zrna vsakokrat ožgali, preden so jih zdrobili.

Kavo uživa dandanes ogromno število ljudi, in samo v Evropi je porabijo ne leto več ko 350 milijonov kilogramov.

Preden se kava žge, naj se opere ter očisti prahú in druge nesnage. Žgati se pa potem šele sme, ko se je posušila. Pri žganju je treba paziti, da se zrna ne prežgó. Ko so se začela potiti in

so dobila svetlo rjavo barvo, je kava dosti ožgana, ako se je sčrnila, je prežgana in nima nobene vrednosti. Do prave stopnje ožgana kava naj se dene v posodo, ki se trdno zapira, da ne izpuhti iz nje preveč izhlapljivega olja.

Pripravlja se kava na več načinov. Pri nas, vsaj po mestih, je navada ta, da se dene zmleta kava v valčasto posodo, ki ima na sredi cedilce. Na kavo v cedilcu se vlije vrele vode. Voda kavo premoči, jo izpere in izluži, gre skoz cedilce in se v spodnjem delu posode zbere kot črna kava. Iz zbiralnika se nataka po dolgi cevi. Kuhajo jo tudi v navadnih lončkih v vreli vodi. Jutrovci denejo zmleto kavo v mrzlo vodo in postavijo lonec k ognju ali na ognjišče, da voda zavre. Potem pa vzamejo lonec od ognja in ga postavijo na stran, da se kava sede. Na to se začne pri njih to¹ priljubljeno natakanje črne kave. Za skodelico črne kave zadostnje žlica zmlete.

Prav pa ni znala kuhati kave žena nekega drvarja visoko gori v gorah. K bajti, kjer je stanovala s svojim možem, prideta gorska potnika, izročita neizkušeni gorjanki zavitek ožgane kave in jo prosita, naj jima skuha kave, za tri ure se vrneta s hriba nad bajto. Žena dene takoj kavo kuhat. Ko stopita potnika, vrnivša se z gore, zopet pred bajto, povprašata po kavi. Čez nekaj časa prinese žena potnikoma v skledi „kuhano“ kavo, ki je bila zabeljena, da so zrna po maščobi kar plavala.

Tudi je dala vsakemu leseno žlico. Potnika se pogledata, prepustita kuharici kavo in odideta.

V.

Hranilnih snovi ima kava prav malo v sebi redilna šele postane, ako si ji prilil mleka. Vendar pa je samo črna kava, dasi skoraj prazna, še sto-krat več vredna, kakor od nekaterih toliko cenjeno, a pogubno, telo in dušo moreče žganje, ki ga je sam peklenšček iznašel, da bi ž njim človeški rod najprej oslabil, potem pa popolnoma uničil.

Zmerno uživanje kave zdravemu človeku ne škoduje, ampak vpliva ugodno in dobrodejno na človeško telo. Kava oživi živce, pospešuje pravilno pretakanje krvi, delovanje čutov in pomnoži ustvarjajočo moč domišljije; kava spravi človeka v dobro voljo, mu prežene spanec, ga razvedri in mu je, ako se počuti slabo, navadno okrepčilo in zdravilo. Prebavljanja pa kava ne pospešuje, kakor se to vobče o nji misli. Ako pa preveč zavživaš kave, ti sili kri v glavo, začneš se po vsem životu tresti, loti se te neka bojazen, živci se ti razburijo, omedlovanje nastopi in celo kap te lahko zadene.

Kava je človeku prijetno živilo in okrepčilo. Razen tega pa imamo od nje le malo koristi. Francoski potovalec po Afriki Bruce pripoveduje, da se žive Abesinci in prebivalci sosednih dežel, ko prehajajo in premerjajo širno puščavo, zmleto, s sirovim maslom pomešano, v kepe zgneteno kavo. Kepa

te zmesi, ki je tako velika kakor srednje debelojabolko, jih baje bolj nasiti in okrepča, kakor hleb kruha ali mesna jed.

S kavino usedlino, ki je do polovice zmešana z deteljnim semenom, pitajo ponekod gosi, race, purane in kapune. S čisto usedlino snažijo tudi rjavo napuščena tla. Ako usedlini prideneš nekoliko sode in galuna ter mešanico dobro prekuhaš, dobiš rjavo slikarsko barvo.

Ker je kava vsled obilne porabe, zamudnega zbiranja in čiščenja, daljne vožnje itd. draga, so jo začeli pri nas in celo v Afriki ponarejati s takozvanimi surogati, t. j. z namestili ali primesmi. Primesi so iz žgane ali zdrobljene cikoriije (korenine) korenja, pese, ječmena, rži, fig itd.

V novejšem času se najbolj ponuja in priporoča Franckova, kavina primes, ki ji je glavni sestavni del cikoriija in pa takozvana Kneippova kava, ki se pred kuho pomeša s pravo ali zrnato kavo.

Pregovori, izreki in pametnice.

* Bog in dobrotljivi naš Oče nebeški se nam je razodel v nauku Odrešenikovem in v svojih delih, ki jih zremo povsod okrog sebe; blažen je človek, čegar srce uživa ob luči krščanskega nauka v božji prirodi najčistejše veselje.

* Dva ključa ima človek: molitev mu odpre nebesa, kletev pa pekel.

* Pred Bogom ni razlike, tam smo vsi enaki, cesarji, kralji, bogatini in prosjaki.

* „Imaš“ je gospod, „nimaš pa siromak, zato naj dela in štedi vsak.

* Lakota je najboljša kuharica, glad pa najboljši kuhar.

* Kdor dolgo odlaša, dolgo ne konča.

* Kdor ne sluša, ta zlo okuša.

* Šele tisti dobro svetuje drugim, kdor je svetoval dobro najprej samemu sebi.

* V življenju našem je vsak korak modrosti ali brezumnosti znak.

* Zadosi ni še „i“ in „a“, da človek dobro brati zna.

* Delaj z duhom, da bodeš imel svoje mnenje in svoja dela!

* Ni nobena prava modrost se svoje stare trme držati, ampak vse prav preudariti in se boljšega poprijeti.

Razne stvari.

Proti ozebljeni, ki se pozimi kaj rada dobi, je najboljše preprosto domače sredstvo kuhinjska čebula ali luk. Čebula se močno zmečka ali na ribežu zdrgne, brozga na platneno cunjo namaže

ter priveže na zmrzlo mesto. V petih do sedmih dneh se pozna uspeh in zmrzlina je ozdravljena. Kajpada je treba za zastarele ozebljine daljšega zdravljenja.

Za razpokane roke priporočajo kot uspešno sredstvo limonin sok, s katerim se roke namažejo.

Ako ti je padlo kaj v oko, spusti vanje par kapljic čistega laškega olja. Tudi pri očesnem kataru se laško olje dobro obnese. Treba samo trepalnice ž njim pomazati.

Vroče kopelji za noge so izvrstno sredstvo proti navalu krvi h glavi in proti raznim boleznim, ki so z njim v zvezi, kakor zobobolu, vnetju oči, krvavenju iz nosa itd; tudi pri raznih boleznih v nogah so se te kopelji dobro obnesle. Take kopelji, ki pa ne smejo trajati več kakor 20 minut, se jemljejo navadno zvečer, da se po kopelji radi prehlada lahko gre takaj v posteljo.

Kratkočasnice.

Dobra služba.

Gospa (novi služkinji): „Naš gospod je bil prej pri vojakih in zato je vpeljan pri nas strog red: ob sedmih se zajtrkuje, točno ob dvanajstih se obeduje in ob devetih zvečer se gre spat.“

Služkinja: „No, če ni drugega dela, sem popolnoma zadovoljna“.

Skrbna mati.

Profesor: „Ljuba ženica! Z obžalovanjem vam moram naznaniti, da je vaš sin pri skušnji padel.“

Kmetica: „O Bog, če si pri tem le ni zlomil noge!“

Vprašanje.

Sinček: „Kaj ne mama, da sem od onega časa, ko hodim v šolo, mnogo bolj priden kakor sem bil prej?“

Mati: „Seveda si mnogo pridnejši, dragec!“

Sinček: „A zakaj zaklepaš še vedno škatljo s sladkorjem pred mano?“

Vnetost v službi.

Župan: „Za Boga, kaj pa je, da tako dirjate?“

Mežnar: „Oprostite, gospod župan, *ura je že eno udarila in jaz moram poldne zvoniti.*“

Za modre glave.

Kitica zastavic, rebusov, demantov in raznih drugih zabavnih nalog.

1. Na kateri cesti ni nič kamenja?

(Na rimski cesti.)

2. Zakaj ima mlinar bel klobuk?

(Da se z njim pokrife.)

3. Kdo hodi s šestimi nogami vendarle samo po štirih?

(Jezdec.)

4. Kaj enemu na noge pomaga, drugega pa vrže? (Vino)

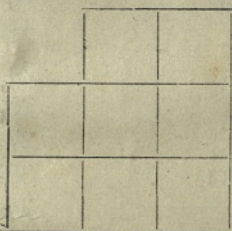
5. Katera umetnost ni težka. (Na eni nogi stati, ker zna to vsaka gos.)

6. Šaljiva računsko naloga.

Kako razdeliš 3 jabolka med dva očeta in dva sina tako, da dobi vsak po eno celo jabolko?

Odgovor: Ako daš staremu očetu (dedeku) eno, njegovemu sinu in sinovemu sinu (vnuku) vsakemu do eno jabolko; skupaj torej 3 jabolka.

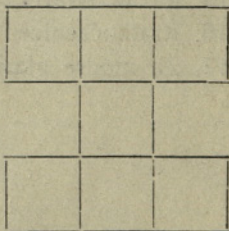
7. Igra s šibicami.

Preloži v poleg ležečih 22 šibicah dve šibici tako, da ti ostane 7 enako velikih kvadratov!

V rešitvi je sestava taka - le:

Rešitev: Odvzemi v prvem kvadratu druge vrste levo šibico in istotako v tretjem kvadratu druge vrste desno šibico, pa spopolni s tema šibicama kvadrate v prvi vrsti!

Kazalo.

	Stran
1. Kadar matere več ni	3
2. Dar iz materine roke	4
3. Cigani	7
4. Naš Rajko	13
5. Uspešno sredstvo proti nezadovoljnosti	15
6. Kaj je Bog	16
7. Premeteni samostanski kuhar	19
8. Zaušnica o pravem času	21
9. Žolna	24
10. Nos, nos	25
11. Kako se je Tonček vozil	27
12. Zakaj posnema opica človeka	30
13. O kavi	36
14. Pregovori, izreki in pametnice	43
15. Razne stvari	44
16. Kratkočasnice	45
17. Za modre glave	46

